

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. II. Sacerdotis ad altare duplex processio. De ritu Confessionis ante Missam praemisso Psalmo Judica me Deus. Confessio generalis omnium gentium more probatur. Varias ejus formulae. Sanctorum ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

Missam inchoent quidam Latinorum, ut Carthusiani, Prædicatores, & veteri ritu Cistercienses ac quidam alii. Statim enim ac pervenerunt ad altare, vinum calici infundunt, & aquam miscent, brevique oratione benedicunt. Plerique autem sanguinis & aquæ, quæ de latere Christi emanarunt, mysterium commemorant: quem ritum in Ecclesiis Gallicanis passim viguisse testatur Saussaius in Panoplia sacerdotali par. 1. lib. 8. c. 20. art. 5. Sed redeo ad Græcos. Observant illi hunc morem, ut facta majoris hostiæ oblatione plures deinde particulas sigillatim offerant, quas *meridas* vocant: quia cum sacrificium plures fines & effectus habeat, iis significandis particulas multiplicat. Et primam quidem hostiam, ut debitum Deo cultum reddant, in memoriam Salvatoris nostri Jesu Christi offerunt. Secundam ad honorem gloriosæ Virginis Mariæ, ut Deus ipsius precibus sacrificium acceptare dignetur, sive ut gratias ei agant pro beneficiis ipsi Virgini & nobis per ipsam collatis. Tertia est in honorem sancti Joannis Baptistæ, sanctorum Apostolorum, & aliorum quos nominant. Quarta pro salute viventium, quorum nomina recitant quotquot voluerint, ut eis Deus peccata dimittat, & omnia bona largiatur. Quinta pro defunctis, eorum item nominibus recitatis. Quod si Sancti aliquis solemniter ea die celebrentur, propriam illius venerationi particulam fecerunt & offerunt. Possunt etiam pro quocumque voluerint, sigillatim offerre. Similiter & reliqui Sacerdotes celebranti assistentes, & Diaconi, si velint, tollunt particulas pro iis quoque nominatim, qui sibi commendati sunt. Nec Diaconi propterea censendi sunt officium sibi non debitum sacrilegè usurpare, ut credit Arcudius lib. 3. de Sacram. c. 13. non enim de hac oblatione loquuntur canones ab eo citati; sed de alia quæ fit in altari & ad solos Sacerdotes pertinet. In hac verò, quæ illi prævia est, & à consecratione longius remota, nihil aliud facit Diaconus, nisi quod particulas scindit, & in disco reponit à Sacerdote postea consecrandas. His peractis thus adoleatur, tum ipsi donis, tum velaminibus, & prothesi, ac toti sacrario; & aliquot orationibus, psalmoque quinquagesimo recitatis finis imponitur primæ parti Liturgiæ, quæ est præparatio donorum, & primum offertorium. Porrò particulas illas simul cum majori hostiâ à Sacerdote consecrari certissimum est, quicquid in contrarium asserant quidam Græci recentiores hoc perperam negantes. Primus autem hujus erroris disseminator fuit Si-

meon Thessalonicensis, quem Arcudius egregiè confutat lib. cit. à cap. 10. usque ad 18.

CAPUT. II.

Sacerdotis ad altare duplex processio. De ritu Confessionis ante Missam, præmissò psalmo Judica me Deus. Confessio generalis omnium gentium more probatur. Variæ ejus formulæ. Sanctorum post eam commemoratio cum osculo Altaris.

I. Sacerdotis ad offerendum sacrificium eundis duplex est processio: una è propriis ædibus ad Ecclesiam, altera in ipsa Ecclesia à Sacrarario ad Altare. Et prima quidem, si de Episcopo sermo sit, fieri solebat cum ingenti pompa & apparatu. Crux enim & luminaria præibant, ut Nicephorus lib. 13. cap. 8. & Marcus Diaconus in vita S. Porphyrii Episcopi scribunt. Sequebatur Clericorum, & Presbyterorum ingens comitatus, cujus antiquissimum testimonium habemus in Concilio Laodiceno c. 56. *Quod non oporteat presbyteros ante processionem Episcopi introire sacrarium & sedere, sed cum Episcopo debent ingredi.* Magnum Basilium vidit Ephrem Syrus procedentem in Ecclesiam in die sancto Theophaniæ & circa eum venerandum clerum candidatum & obsequentem ei, ut auctor vitæ ejus asseverat. Ambrosius gestus indecoros reprehendens lib. 1. de officiis cap. 18. ait se justisse, ne quidam Clericus unquam præiret sibi, quia velut quodam insolentis incessus verberare oculos suos feriebat. Hinc procedere aq̄d Antiquos nihil aliud est, quàm in Ecclesiam ad synaxim celebrandam convenire. Augustin. lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. *sedebam jam processurus*, nempe in Ecclesiam ad sacrificium offerendum. Leo Magnus epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum, *qui nostris processionibus atque ordinationibus frequenter interfuit.* Diurnus Pontificum cap. 45. de dedicando Orationario intra Monasterium, *sic tamen ut non illic publica processio teneatur*, id est, publica Missa, quæ, ut alibi observavimus, in Monasteriis vetita erat. Altera processio ad altare, sive Episcopus celebret sive Presbyter, antiquo more qui adhuc viget, solemniter fieri solet. Utramque sic describit Ordo Romanus.

„ Denuntiata Statione diebus festis primo majoribus, ne præcedit omnis Clerus Pontificem ad Ecclesiam,

,, clesiam, exceptis qui in obsequio illius comitan-
 ,, tur, qui ordine suo scribuntur, expectantes Pon-
 ,, tificem in Ecclesia. Sed dum venerit Pontifex
 ,, propè Ecclesiam, exeuntes Acolythi & Defen-
 ,, fores ex regione illa, cujus die ad officium fuerit
 ,, in obsequio, præstolantur eum loco statuto, an-
 ,, tequam veniat ubi descensurus est. Porro Defen-
 ,, fores qui fuerint, quando & à quo instituti, deque
 ,, illorum statu, munere, & jurisdictione, latè differit
 Morinus l. de sacris ordinationibus parte 3. exer-
 cit. 16. c. 6. & duobus sequentibus. ,, Similiter &
 ,, Presbyter Tituli vel Ecclesiæ ubi statio fuerit,
 ,, una cum Majoribus domus illius civitatis, vel
 ,, patre Diaconia; si tamen illa Ecclesia Diaconia
 ,, fuerit, cum subdito sibi Presbytero & mansio-
 ,, nario thymiamateria deferentibus in obsequium
 ,, illius, inclinatio capite dum venerit. Acolythi
 ,, quidem cum Defensoribus primùm, deinde Pres-
 ,, byteri cum suis, petita benedictione divisim hinc
 ,, inde partibus, prout militant, præcedunt Ponti-
 ,, ficem usque ad Ecclesiam. Cum verò Ecclesiā in-
 ,, troierit Pontifex, non ascendit continuò ad altare,
 ,, sed prius intrat in Secretarium sustentatus à Dia-
 ,, conibus, qui eum susceperunt de sella descen-
 ,, dentem. Ubi cum intraverit sedet in sella sua. Et
 ,, Diaconi salutato Pontifice egrediuntur è secre-
 ,, tario, & ante fores ejusdem mutant vestimenta
 ,, sua. Et parat Evangelium qui lecturus est, refera-
 ,, to sigillo ex præcepto Archidiaconi super pla-
 ,, netam Acolythi. Pontifex autè per manus Sub-
 ,, diaconorum regionariorum mutans vestimenta
 ,, solemnè, ordinabiliter compositis per Primice-
 ,, rium & Secundicerium vestimentis ejus ut bene
 ,, sedent, novissimè per diaconum & subdiaconum,
 ,, cui ipse jusserit, pallio superinduitur & configi-
 ,, tur per acus in planeta retro, & ante, & in hume-
 ,, ro sinistro. Deinde Subdiaconus regionarius por-
 ,, rigit ei mappulam inclinans se ad genua ipsius. His
 ,, ita compositis invitante ad regiam Secretarii
 ,, præfati Subdiacono scholam, quartus scholæ qui
 ,, semper nuntiat Pontifici de cantoribus, aditans
 ,, ante faciem Pontificis, & nutum ejus ad psallen-
 ,, dum expectans, statim dum innuit ei, egreditur
 ,, ante fores Secretarii & dicit, *Accendite*. Qui
 ,, dum incenderint, statim Subdiaconus sequens
 ,, tenens thymiamaterium aureum pro foribus
 ,, ponit incensum, ut pergat ante Pontificem. Et
 ,, ille quartus scholæ ad priorem, vel secun-
 ,, dum, sive tertium inclinatio capite dicit, *Do-
 ,, mini jubete*. Tunc statuntur duæ acies in cho-
 ,, ro per ordinem ab utroque latere, & mox inci-
 ,, pit prior scholæ antiphonam ad introitum. Sub-

diaconi verò de schola levant planetas cura finit,
 ,, ut nimirum expeditiores sint ad ministrandum.
 ,, Quorum voces, *cantorum scilicet*, Diaconi dum
 ,, audierint, continuò intrant ad Pontificem in
 ,, Secretarium. Tunc Pontifex elevans se dat ma-
 ,, num dexteram duobus Presbyteris, & illi oscu-
 ,, latis manibus ipsius procedunt cum ipso susten-
 ,, tantes eum, præcedentibus ante eos Diaconi-
 ,, bus septem. Tunc ministri cum thymiamaterio
 ,, & thuribus non amplius ternis procedunt an-
 ,, te ipsum mittentes incensum, & septem Aco-
 ,, lythi portantes septem cereostata foras Ecce-
 ,, siam accensa procedunt ante Pontificem usque
 ,, in chorum. Post thuribula portatur Evange-
 ,, lium propius Episcopo. Eadem autem procef-
 ,, sio fit ab austro in septentrionem. Tunc proce-
 ,, dit Pontifex, & antequam veniat ad scholam,
 ,, dividuntur cereostata quatuor ad dexteram, tria
 ,, ad sinistram. Et pertransit Pontifex in caput
 ,, scholæ, & in gradu superiori inclinatio capite ad
 ,, altare primò adorat sancta, & stat semper incli-
 ,, natus usque ad versum prophetalem; nimirum
 ,, usque ad versum Psalmi, qui post introitum can-
 ,, tatur. Hæc Ordo Romanus de processione summi
 Pontificis ad Missam, prout illa ferebant tem-
 pora. Eadem multò fustius describitur in eodem
 libro in tertia Missæ descriptione. Turmas enim
 præcedentium Pontificem, eorumque ordinem &
 nomina accuratè exprimit. Tum aut equum
 Pontificis præcessisse Acolythum stationarium
 gestantem Chrisma in mappula involuta cum an-
 pulla; aliosque Acolythos portantes sacculos, sin-
 donem, aquam manus, calicem, patenam, scyphos,
 pugillares, gemelliones, colatorium, amas, cruces,
 Evangelia, & omnem sacram supellectilem. Sunt
 & alia minutiora, quæ ibidem legi possunt. Ho-
 die summus Pontifex solemniter celebraturus
 hoc ordine procedit. Præcedunt nobiles Laici,
 tum Acolythi, Clerici Camerae Apostolicae, Sub-
 diaconi, & unus Acolythus ferens thuribulum,
 & alii septem Acolythi cum septem candelabris.
 Sequitur Subdiaconus, qui epistolam lecturus est,
 ferens crucem, quem ab utroque latere comitan-
 tur duo ostiarii cum virgis. Deinde Poenitentiarium
 cum planetis, tum Abbates, Episcopi, Archiepi-
 scopi, & Patriarchæ cum mitris: Postea Diaconi,
 Presbyteri, & Episcopi Cardinales: & post eos
 Pontifex sub conopæo, quod octo Principes sive
 oratores Regum, aut alii ex nobilioribus portant.
 Assistunt Pontifici duo Diaconi Cardinales, eo præ-
 cedente, qui lecturus est Evangelium, postremam
 Pluvialis Pontificii partem sustinente nobiliori
 Laico,

Laico, qui ibi adfit, quacumque fulgeat dignitate. Subsequitur longo ordine familia Pontificia, omnesque Palatini, ac demum Protonotarii & Prælati, qui non sunt induti vestibus sacris, omnes cum cappis quas vocant, seu specialibus indumentis, quibus in publicis functionibus uti solent.

II. Cæterorum Episcoporum processio erat secundo loco in ipso Ordine Romano, ubi Missa describitur ex Patrum Occidentalium institutione. Ejus modus hic est. Processionem coram Episcopo acturis à custode Ecclesiæ in Sacrario ornamenta præbenda sunt, Presbyteris cappæ, Diaconis stolæ & Dalmaticæ, Subdiaconis sibi congruæ vestes & mappulæ in sinistra manu ferendæ, Acolythis candelabra & thuribulum portaturis casulæ. Tertia verò impleta procedunt Diaconi de sacrario dividentes se in duas partes, quatuor ad dexteram, tres ad sinistram. Et tunc procedit Episcopus, eoque innuente cantatur Introitus. Post hæc ponit incensum in thuribulo, & osculatur Evangelium: & procedunt Acolythis cum candelabris; primum unus, deinde duo & duo, & Subdiaconi similiter, atque post eos Diaconi. Et sic procedit Sacerdos in chorum ducentibus eum duobus Presbyteris cappis indutis. Hæc summam ibidem. Nunc autem quomodo fiat hujusmodi processio, Ceremoniale Episcoporum, & alii libri rituales indicant, qui omnium manibus teruntur. Sunt tamen diversarum Ecclesiarum diversæ consuetudines, quas si vellem singillatim describere, nimis in longum hoc caput protraheretur. Unam ex his non omitam, quæ est Ecclesiæ Turonensis, ex libro de processionibus Ecclesiasticis Jacobi Eveillon Canonici Andegavensis cap. 5. In Ecclesia, inquit, Turonensi magno splendore & apparatu procedit hæc pompa. Agmen ducit Thesaurarius longo intervallo præcedens & cereum accensum candelabro argenteo præferens, affectante apparitore, qui turbam submoveat. Sequuntur ordine singularim incedentes, sed longo ab invicem spatio sejuncti, septem pueri symphoniaci albis & tunicis vestiti cum singulis candelabris & cereis ardentibus. His succedunt sex subdiaconi tunicis quoque, & cætero sui ordinis cultu insignes, quorum unus crucem sublimes effert, tres deinde sanctorum Reliquias, duo reliqui libros argenteos inauratos Epistolarum & Evangeliorum missalium gestant. Tum Diaconus & Subdiaconus majores ad præcipuum altaris ministe-

rium præcincti: post hos qui crucem Archiepiscopalem & pastorem baculum præferunt. Postremo loco progreditur Archiepiscopus Pontificali ornatu conspicuus cum duobus assistentibus Canonicis, & totidem Clericis seu Capellanis. Pluviale Pontificium ab utraque parte sublevantibus. Hoc ordine procedunt à secretario in navim Ecclesiæ secundum dextrum chori latus, atque inde per medium chorum ad altare: exceptis dumtaxat pueris ceterariis, qui cum ad summum chorum venerint, ibi ad lineam directi consistunt, quatuor à dextera, tres à sinistra parte, & prætereunte Pontifice omnes candelabra sua ordinatim disposita in solo ante aquilam pulpiti collocant, atque inde se cedentes duo ad altare pergunt, reliqui scholæ cantorum se adiungunt. Atque hunc procedendi ritum antonomastice *Ordinem* vocant. Eiusdem processionis mentionem faciunt Amalarius lib. 3. cap. 5. Rupertus Abbas lib. 1. cap. 28. & Gemma animæ lib. 1. cap. 7. qui tamen symbolicas dumtaxat ipsius rationes edisserunt.

III. Sacerdos cum pervenerit ad altare stans in infimo ejus gradu, præmissis psalmo *Judica me Deus*, recitat cum ministris Confessionem, quæ finita ascendens ad altare dicit orationes *Aufer à nobis*, & *Oramus te Domine*: & si sit Episcopus solemniter celebrans, osculatur Evangelium. Deinde ipsa Ara incensatur, choro interim introitum concinente. In Ordine Romano cum sint quatuor Missæ descriptiones, quæ ferè coincidunt, non nisi in secunda, quæ ex institutione Patrum occidentalium dicitur esse, mentio fit confessionis, nulla tamen ejus formula præscripta. *Pontifex*, inquit, *postquam in medietatem chori perducitur, Presbyteris qui eum ducebant sive Diaconibus manus ejus osculantibus, propriaque repetentibus loca, inclinans se Deum pro peccatis suis deprecatur. Tunc erectus primum duobus Presbyteris, deinde Diaconis omnibus pacis oscula dabit per ordinem.* Post hæc ascendens ad altare, primo Evangelium, deinde ipsum altare osculatur. Quæ quidem oscula tum ministrorum, tum Evangelii, & altaris, in omnibus ferè antiquis Ritualibus sancita sunt. Quod verò Missam generalis confessio antecedit, ritus antiquissimus est, ut mox ostendam; sed diversæ in diversis Ecclesiis ejus formulæ sunt. Præmittitur signum crucis, à quo omnia auspiciari semper christianis solemne fuit, teste Tertull. qui *l. de cor. mil. c. 3.* inter ea quæ ex traditione sine ullius scripturæ testimonio usurpantur,

hoc etiam recenset. Sequitur Psalmus *Judica me Deus*, cum Antiphona *Introibo ad altare Dei*; quem tempore S. Ambrosii dici consuevisse asserunt recentiores, qui de Missæ sacrificio scribunt, sed perperam; liber enim de initiandis cap. 8. & liber quartus de Sacramentis cap. 2. quæ duo loco ab illis citantur; nec de sacerdote, nec de Missa loquuntur; sed de recenter baptizatis. *His abluta plebs*, ait Ambrosius loco priori, *dives insignibus ad Christi contendit altaria dicens: Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam. Depositis enim inveterati erroris exuviis, renovata in aquile juventutem, caeleste illud festinat adire convivium.* Et libro citato de Sacramentis, *Veniebas*, inquit, *desiderans ad altare, quo acciperes Sacramentum. Dicit anima tua*, Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lætificat juventutem meam. *Deposisti peccatorum senectutem, sumpisti gratiæ juventutem. Hoc præstiterunt tibi sacramenta caelestia, Baptismi videlicet & Confirmationis*, de quibus in præcedentibus sermo fuit. Citant quoque in hunc psalmum Augustini commentarium; verùm si quis ipsum attentè legerit, nihil reperiet de ejus ante synaxim recitatione. In Missa edita ab Illyrico ponitur hic psalmus peracta confessione ab Episcopo recitandus postquam osculum pacis præbuit ministris. In alia veteri Missa codicis Chisii idem psalmus cum Antiphona *Introibo à Sacerdote & ministris alternatim dici ante confessionem* statutus est, ut hodie fit. Micrologus quoque cap. 23. *Paratus*, inquit, *Sacerdos venit ad altare dicens Antiphonam*, Introibo ad altare Dei, & psalmum *Judica me Deus, post quem sequitur confessio.* Alia Missa ex codice Tiliiano apud Menardum, postquam Episcopus indutus est vestibus sacris, ait, *osculetur duos Presbyteros & duos diaconos incipiens per se*, Introibo ad altare Dei cum psalmo *Judica me Deus.* Ex Missali antiquo Bibliothecæ Vaticanæ num. 4772. Sacerdos hunc psalmum recitat cum antiphona, dum pergit ad altare, quò cum pervenerit, dicit confessionem. Eundem ritum servant Carmelita. Missale Romanum à Paulo III. recognitum & Lugduni editum ann. 1550. dicit hunc psalmum præcipit à solo sacerdote manifestè vel sub silentio antequam accedat ad altare. In aliis verò tam editis quam M. SS. Missalibus multò ante Paulum III. idem mos statuitur, quo nunc utimur: cujus etiam mentionem faciunt Stephanus Brulefer Armoricus, qui vivebat ann. 1480. in *declaratione mysteriorum Missæ*, &

Guibertus de Tornaco, qui floruit ann. 1266. lib. de officio *Episcopi cap. 17.* vir denique sacrorum rituum peritissimus Paris Crassus in M. SS. ceremoniali summi Pontificis cap. 65. arbitrarium suo tempore fuisse ait hunc psalmum dicere vel omittere. Licet enim ex consuetudine etiam in Missis pro defunctis diceretur, nulla tamen id lege stabilitum erat. Ex his autem benè perpensis intelligimus, ante annos ferè octingentos, quò tempore scriptus fuisse videtur Codex Chisius, hunc psalmum cum sua Antiphona ante Missam recitari consuevisse, eum tamen ritum nec ubique receptum, & quandoque mutatum, donec Pius V. in postrema Missalis recognitione ab omnibus, qui Romanis ritibus utuntur, eum confessioni præmitti præcepit.

IV. Expleto psalmo, tam Sacerdos, quam ministri confitentur alterutrum peccata sua, asserentes generalibus verbis se in multis deliquisse; quod naturæ instinctu fit. Justus enim in primordio sermonis accusator est sui, ut ait Sapiens Prov. 18. secundum versionem septuaginta Interpretum. Hinc sacerdotes & prophetae veteris testamenti ea verba veluti formulam consuetam deprecationibus suis præmittebant, *Peccavimus, Domine, injustè egimus, iniquitatem fecimus*; & hæc generalis confessio omnia illorum sacrificia præcedebat, ut testatur R. Moses Majemonides in lib. *Jad tract. de penitentia*, & tract. de precibus totius anni. Hinc etiam Jacobus Apostolus Liturgiam suam à peccatorum accusatione exorditur his verbis: *Peccatorum multitudine inquinatum ne me spreveris, Domine Deus noster. Ecce enim accedo ad divinum hoc & supercaeleste mysterium; & indignus quidem, sed de tua bonitate confusus emitto tibi vocem: Deus sis mihi peccatori propitius. Peccavi in caelum & coram te, neque dignus sum qui oculos obvertam huic sacræ & spiritali mensæ, in qua unigenitus filius tuus & Dominus noster Jesus Christus mihi qui peccator sum & omnibus maculis labefactatus mysticè proponitur in sacrificium.* Sic in ea, quæ Marci Evangelistæ nomen præfert, Sacerdos initio petit à Deo remissionem peccatorum & propitiationem omni populo suo. Sic Basilius in precatone, qua sacris operaturus uti solebat, totus est in petenda peccatorum remissione. „ Ne respexeris, inquit, me impurissimum peccatorem, meæve causæ iratus sis populo tuo. Ne memineris Domine turpium sermonum, quos ex ore meo protuli, ut non exaudias preces meas. Parce pravitati meæ, elue maculas peccatorum meorum, exterge sordes cordis

cordis mei, emunda mentem meam ab omni pu-
 tredine delictorum. Simili modo in Ordine ob-
 lationis, quem scripsit Severus Patriarcha Alex-
 andrinus, Sacerdos initio petit veniam peccato-
 rum, recitans psalmum quinquagesimū. Et paucis
 interjectis ait: „peccavi tibi, propitius esto pec-
 catori, suscipe deprecationem meam, & condo-
 na mihi delictum meum, Domine dominator
 omnium miserere mei Consentient Aethiopes,
 quorum Sacerdos initio Missæ sic ait: „Tu scis
 Domine, quod huic mysterio sancto, quod ex te
 procedit, immundus sum. Non est mihi facies
 appropinquandi, neque os laudem tuam aper-
 riendi, & gratias agendi. Sed solum propter
 multitudinem miserationum tuarum parce mi-
 hi Domine quia peccator sum. Iisdem ferè ver-
 bis Basilii Magni Liturgiam inchoat, quam ex
 veteri lingua Ægyptiaca & ex Arabica in Lati-
 num transtulit Victorius Scilach Maronita.
 Domine, inquit, qui nosti corda omnium: san-
 cte qui quiescis in sanctis; qui solus sine peccato
 es: qui potes dare veniam peccatis. Tu Do-
 mine nosti nos non esse dignos, neque esse paratos,
 sed indignos hoc ministerio tuo sancto. Non
 mihi est facies ut accedam ad ingrediendum,
 atque ut os aperiā coram gloria sancta tua: sed
 secundum multitudinem clementiæ tuæ parce
 mihi peccatori. Eumdem ritum servant Maro-
 nitæ, quorum Sacerdos in principio Liturgiæ re-
 citat ante altare hanc orationem, „Rogo te Deus,
 ut facias me dignum accedere ad altare tuum
 mundum sine macula & sordibus, quia servus
 peccator sum, & commisi peccata & absur-
 da coram te, neque sum dignus accedere ad al-
 tare tuum mundum, neque ad sacramenta tua
 sancta: sed rogo te, o pie, o misericors, o ama-
 tor hominum, respice me oculo misericordiæ.
 Et postea dicit totum psalmum *Miserere mei Deus*.
 Sacerdos quoque Armenus cum vestibus sacris in-
 ductus est, ante altare inclinatus dicit confessio-
 nem more Latinorum, ut ex eorum Liturgia con-
 stat edita Romæ typis Congregationis de Propa-
 ganda fide; cui consonat eisdem synopsis apud
 Cassandrum cap. 12. Liturgicorum. Idem mos
 reperitur in aliis Liturgiis orientalium, atque huc
 pertinent tot Latinorum Apologiæ, de quibus
 supra loquutus sum.

V. Confessionem, qua nunc utitur Romana
 Ecclesia, Pontianum Papam, sive Damasum
 instituisse ajunt plerique recentiores, quorum
 assertio sine legitimo teste nullius apud me ponde-
 ris est. Non dubito, quin aliqua formula generalis

confessionis antiquissima sit & Apostolicæ tradi-
 tionis; sed hanc specialem, quæ hodie in usu est,
 Pontiano vel Damaso assignare, tacentibus hac de
 re prisca scriptoribus, non audeo. Ad eam alludit
 in suo Pœnitentiæ Egbertus Episcopus Eboracensis,
 qui vivebat anno 730. „Dic ei cui con-
 fiteri vis peccata tua: mea culpa, quia nimis in
 cogitationibus, locutione, & opere peccavi. *Tunc
 sequitur benedictio super pœnitentem.* Misereatur
 tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia
 peccata tua, liberet te ab omni malo, conservet
 te in omni opere bono, & perducatur ad vitam æ-
 ternam. Quæ formula extat in antiquis Missa-
 libus Romanis, & aliarum Ecclesiarum, ex quibus
 nonnullæ sunt, quæ adhuc ea utuntur. In Missa
 Illyrici non exprimitur forma confessionis, sed
 omittitur; sicut & alia, quæ communia erant &
 omnibus nota. *Coram altare, inquit, stans cum pro-
 cessione proferens confessionem dei indulgentiam mi-
 nistris.* Missa vetus Menardi ex codice Ratoldi
 Abbatis loco confessionis ponit hanc orationem:
Suscipe confessionem meam unica spes salutis meæ:
 quæ extat in Missa Illyrici. Eadem oratio Con-
 fessionis vicem supplet in Codice Tiliano, alia ad-
 dita quæ incipit, *Deus propitius esto mihi peccatori.*
 In Codice Chisio confessio his verbis concepta
 est: „Confiteor Deo omnipotenti & istis, quorum
 scilicet Reliquiæ in eo altari sunt, & omnibus
 Sanctis ejus, & vobis fratribus, quia ego miser
 peccavi nimis in lege Dei mei, cogitatione, ser-
 mone, & opere, pollutione mentis & corporis,
 & in omnibus malis, quibus humana fragilitas
 contaminari potest; propterea precor vos, ut
 oretis pro me misero peccatore. Sequuntur ora-
 tiones pro absolutione, ut infra in Appendice.
 Brevius concipitur apud Micrologum cap. 23.
 Confiteor Deo omnipotenti, istis & omnibus
 Sanctis, & tibi frater; quia peccavi nimis co-
 gitatione, locutione, opere, & in pollutione
 mentis & corporis. Ideo precor te, ora pro me.
 Misereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi
 omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, &
 confirmet te in omni opere bono, & perducatur
 nos pariter Jesus Christus filius Dei vivi in vitam
 æternam. Amen. Indulgentiam & remissionem
 omnium peccatorum nostrorum tribuat nobis
 omnipotens & misericors Dominus. Amen. In
 antiquis consuetudinibus Monasterii Cluniacensis
 l. 2. c. 30. apud virum eruditissimum Lucam Dacherium
 to. 4. sui *Spicilegii* statuitur, ne confessio
 verbis amplioribus quàm istis dicatur. *Confiteor
 Deo & omnibus Sanctis ejus, & vobis Pater, quia
 peccavi*

peccavi in cogitatione, locutione, & opere: mea culpa, precor vos orare pro me. Harum consuetudinum verustum exemplar vidi in Bibliotheca Vaticana Palatina nu. 564. In Missali Romano M. S. Bibliotheca Barberine num. 1861. confessio his verbis exprimitur. *Confiteor Deo omnipotenti, & B. Mariae Virgini, & beatis Apostolis Petro & Paulo, S. Augustino, S. Hieronymo, & omnibus Sanctis, & vobis Pater, me graviter peccasse per superbiam in lege Dei mei, cogitatione, delectatione, omissione, consensu, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatissimam & gloriosam Virginem Mariam, & omnes Sanctos & Sanctas, & vos Patrem orare pro me.*

VI. In Missali Ecclesiae Sarisburiensis in Anglia, edito Parisiis an. 1555. hic ritus inchoandi Missam praescribitur. Cum Sacerdos induit se, incipit. *Veni Creator Spiritus, cum oratione, Deus cui omne cor patet.* Sequitur psalmus *Judica me Deus*, cum Antiphona, *Introibo*, qua post Psalmum repetita, dicit *Kyrie eleison, Pater noster, Ave maria.* His dictis accedit ad gradum altaris & ait, *Confitemini Domino quoniam bonus: Quoniam in saeculum misericordia ejus. Confiteor Deo, B. Mariae, omnibus Sanctis, & vobis, quia peccavi nimis cogitatione, locutione, & opere: mea culpa: Precor S. Mariam, omnes Sanctos, & Vos orare pro me. Misereatur tui omnipotens Deus, dimittat tibi peccata tua, liberet te ab omni malo, conservet & confirmet in omni opere bono, & perducatur te ad vitam aeternam. Absolutionem & remissionem omnium peccatorum vestrorum, spatium verae poenitentiae, gratiam & consolationem S. Spiritus tribuat vobis omnipotens & misericors Dominus. Adjutorium nostrum in nomine Domini: Sit nomen Domini benedictum.* Deinde osculatur Diaconum & Subdiaconum dicens, *Habere osculum pacis & dilectionis, ut apti sitis sacrosancto altari ad perficiendum officia divina.* Missale Hispalense de mandato Alfonso Manrique Cardin. & Archiepiscopi editum an. 1574. hanc habet confessionem. *Confiteor Deo B. Mariae, & omnibus Sanctis ejus: & vobis fratres manifesto omnia peccata mea, quia peccavi nimis per superbiam cogitatione, locutione, opere & omissione, & in cunctis vitis meis malis, mea culpa. Misereatur, ut in Romano. Indulgentiam & remissionem & absolutionem omnium peccatorum nostrorum, & spatium verae ac fructuosae poenitentiae per gratiam S. Spiritus tribuat nobis omnipotens & misericors Dominus.* Sequuntur tres orationes, *Aufer a nobis, Sancti Spiritus Domine corda nostra mundet infuso. Exaudi quaesumus Domine supplicium preces.* Item oratio, *Deus qui de indignis dignos facis. Tum signat se & accedit ad altare.*

Missale Augustanum ab Othone Cardinali Episcopo ante annos centum editum initium Mis-

sa sic exhibet. Sacerdos stans ante altare ait, *Sancti Spiritus adsit nobis gratia. Amen.* Sequuntur verus, *Et introibo ad altare Dei. Confitemini Domino quoniam bonus.* Tum flexis genibus sic confitetur. *Ego reus & conscius omnium malorum meorum, Confiteor Deo Patri omnipotenti, & B. Mariae semper Virgini, & omnibus Sanctis, & vobis in Christo, quod ego miser & indignus peccator peccavi nimis in vita mea, mala cogitatione, locutione, consensu, visu, ore, opere, & omissione, mea culpa, mea gravissima culpa. Ideo precor gloriosissimam Virginem Mariam, sanctos Apostolos Petrum & Paulum, atque Andream, Udalricum, Sebastianum, Vitum, sanctas Mariam Magdalenam, Catharinam, Barbaram, Afram cum sodalibus suis, istos & homines, & omnes Sanctos Dei & patronos, & vos orare pro me peccatore. Amen. Absolutio. Misereatur vestri omnipotens Deus, & dimittat vobis omnes peccatis vestris perducatur vos Dominus noster Jesus Christus sine macula cum gaudio in vitam aeternam. Amen. Oratio. Indulgentiam, remissionem, & absolutionem omnium peccatorum nostrorum, spatium vitae ac verae poenitentiae, cor semper poenitens, & felicem consummationem per gratiam Spiritus Sancti Paracliti tribuat nobis pius Pater & misericors Dominus. Amen. Versus. Exurge Domine adjuva nos. Domine Deus virtutum converte nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. Oratio. Exaudi quaesumus Domine supplicium preces.*

Ecclesia Lugdunensis sic peragit Confessionem. *Et introibo ad altare Dei. Pone Domine custodiam ori meo. Confitemini Domino quoniam bonus. Confiteor Deo omnipotenti. Misereatur vestri omnipotens Deus. Amen. Fratres per virtutem sanctae crucis, & per intercessionem beatae & gloriosae semperque Virginis Mariae, & per merita omnium Sanctorum Dei. Misereatur vestri omnipotens Deus, & dimittat nobis omnia peccata, & perducatur nos Dominus noster Jesus Christus cum suis Sanctis ad vitam aeternam. Amen. Absolutionem & veram remissionem omnium peccatorum vestrorum per confessionem, contritionem, poenitentiam, & per satisfactionem & emendationem vitae tribuat nobis omnipotens Pater, pius & misericors Dominus. Amen. Adjutorium nostrum in nomine Domini. Sit nomen Domini benedictum. Orationes. Conscientias nostras. Adsit nobis quaesumus Domine virtus Spiritus Sancti. Amen.*

„Amen. Et gratia S. Spiritus illuminare digne-
 „tur hodie sensus, corda, & corpora nostra.
 „Amen. Pœnitentiam peto pro omnibus pec-
 „catis & offensionibus meis. Pater noster. Et
 „vobis fratres. Ave Maria. *Oratio ante altare.*
 „Deus, qui non mortem, sed pœnitentiam defi-
 „deras peccatorum, me miserum fragilemque
 „peccatorem à tua non repellas pietate, neque
 „aspicias ad peccata & scelera mea, & immun-
 „das turpesque cogitationes, quibus flebiliter à
 „tua disjungor voluntate, sed ad misericordias
 „tuas, & fidem devotionemque eorum, qui per
 „me peccatorem tuam expetunt misericordiam.
 „Et quia me indignum medium inter te & popu-
 „lum tuum fieri voluisti, fac me talem, ut dignè
 „possim exorare misericordiam tuam pro me,
 „& pro eodem populo tuo. Et adijunge voces
 „nostras vocibus Angelorum tuorum, ut, sicut
 „illi te laudant in excessa beatitudine, ita nos
 „quoque eorum interventu mereamur te laudare
 „in hac peregrinatione. Per Dominum.

VII. In Missa, cui S. Gregorii nomen tribu-
 tum est, edita Parisiis studio Joannis à S. Andrea
 cum interpretatione græca Georgii Codini, Sa-
 cerdos sic incipit, *Confitemini Domino quoniam*
bonus; & respondet minister, Quoniam in seculum
misericordia ejus. Deinde Sacerdos dicit: *Confiteor*
Deo, B. Virgini Mariæ, & omnibus vobis fra-
tres, quia peccavi nimis verbo, opere, cogitatione, &
omissione. Ideo precor vos ut oretis Deum pro me.
 Tum respondent qui adsunt per ministrum. *Mise-*
recatur tui omnipotens Deus, & tribuat tibi remis-
sionem peccatorum tuorum, & liberet te ab omni malo,
salvetque te & confirmet in omni opere bono, & per-
ducatur ad vitam æternam. Per Dominum nostrum.
 Deinde precatur Sacerdos: *Absolutionem & re-*
missionem omnium peccatorum nostrorum tribuat no-
bis omnipotens Dominus. Sequitur, *Adjuvium no-*
strum, & oratio, Aufer à nobis.

Missale Romanum Pauli III. auctoritate edi-
 tum hanc brevissimam confessionis formulam ha-
 bet. *Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ semper*
Virgini, B. Petro, & omnibus Sanctis, & vobis fra-
tres, quia peccavi, mea culpa: precor vos orare pro
me. Verumtamen in multis M. SS. ante annum
 1300 eadem profus legitur, quæ nunc in Missali
 Pii V. statuta est. In veteri ritu Mozarabum
 nulla erat confessio, sed eam addidit Cardinalis
 Ximenez: vicem autem confessionis supplebant
 aliæ orationes, quæ Libro I. Cap. II. in illius
 Missæ descriptione legi possunt. In ordine Roma-
 no & aliis vetustissimis Ritualibus multæ sunt for-

mulæ confessionis generalis admodum proluxæ,
 & multa peccata continentes, quæ vix queant
 in uno homine reperiri. Hæ verò à publicè pœ-
 nitentibus in Ecclesia fieri solebant, & non per-
 tinent ad nostrum institutum. In ipsa autem ge-
 nerali confessione pectora tundimus latentes in
 conscientia culpas eâ tunctione accusantes & casti-
 gantes, cujus ritus mentionem faciunt antiqui
 Patres. Gregorius Nazianzenus orat. 15. *Tem-*
plum cum ciliciis ingrediamur, ac diu noctuque in-
ter gradus & altare pectora tundamus. Augusti-
 nus serm. 8. de verbis Domini. „Sequutus est
 „sonus tunctionis pectoris vestri, audito scilicet
 „quod Dominus ait, *Confiteor tibi Pater.* Tun-
 „dere autem pectus, quid est, nisi arguere,
 „quod latet in pectore, & evidenti pulsu occul-
 „tum castigare peccatum? Confiteor audistis,
 „qui confitetur non attendistis. Adeo videli-
 „cet assueti erant fideles tunctioni pectoris, cum
 peccata confitebantur, ut audito hoc verbo *Con-*
fitetur, statim pectus manu pulsarent. Idem Au-
 gustinus in Psal. 146. „Quid aliud significat pe-
 „ctorum tunctio? Nisi fortè putamus ossa nostra
 „aliquid peccasse cum tundimus pectus. Sed
 „significamus nos cor conterere, ut à Domino
 „dirigatur. Sic Publicanus apud Lucam percu-
 tiebat pectus suam dicens, *Deus propitius esto mi-*
hi peccatori. Et qui morti Christi Domini præ-
 sentes fuerant videntes prodigia quæ facta sunt,
 revertebantur percutientes pectora sua. Hoc au-
 tem ductu naturæ fit, quia de corde exeunt co-
 gitationes malæ & omnia peccata, & percutientes
 pectus culpas nostras agnoscimus & fateamur.

VIII. Confessione subduntur aliquot versiculi
 ex Psalmis, qui in diversis Ecclesiis diversi sunt:
 tum sequitur oratio, *Aufer à nobis*, quæ extat
 in vetustissimis Missalibus & in Ordine Romano
 in officio dedicationis Ecclesiæ post Litanias, ejus-
 que meminit Micrologus cap. 23. sed apud illum
 præcedit confessionem. Est etiam in Missali Mo-
 zarabico sic concepta: „*Aufer à nobis quæsu-*
 „mus Domine cunctas iniquitates nostras, & spi-
 „ritum superbiæ & elationis cui resistis, & reple
 „nos spiritu timoris, & da nobis cor contritum
 „& humiliatum quod non spernis, ut ad sancta
 „sanctorum puris mereamur mentibus introire.
 „*Eodem sensu Maronitæ initio Missæ sic orant:*
 „*Fac nos Domine Deus lotis jam cordibus to-*
 „*stris & emundatis ab omni conscientia mala*
 „*& cogitationibus sordidis dignos introire ad*
 „*sancta sanctorum tua alta & excelsa, & splen-*
 „*didè ac purè stare ante altare tuum sanctum, &*

ministrare tibi victimas spirituales & excelsas, in fide & veritate. Denique Sacerdos ascendens ad altare ipsum in medio osculatur dicens hanc orationem: *Oramus te Domine per merita sanctorum tuorum, quorum Reliquia hic sunt, & omnium sanctorum, ut indulgere digneris omnia peccata mea.* Idem autem Sanctos commemorat, quorum Reliquia ibi sunt, quia sine illis altare non consecratur, ut supra ostendimus, cum de Templis ageremus. Nota vero Orthodoxae fidei apud veteres erat Sanctorum memoriis communicare; & illic offerre sacrificium, ubi illorum corpora asservantur. Testis est Optatus Milevitanus lib. 2. arguens Macrobius Donatistam, quod memoriis Sanctorum non communicaret tamquam Schismaticus. Ibi, inquit, id est Romae, sunt duorum memoria Apostolorum. Dicit si ad has ingredi potuit, ita ut obtulerit illis, ubi Sanctorum memorias esse constat. Testis Hilarius lib. adversus Constantium, *Audi haeretice, ait, damnationis publicum sensum & intellige te divinae religionis hostem, & inimicum memoriis Sanctorum.* Quamvis enim communicatio cum Sanctis per fidem, spem, & charitatem praecipue intelligatur; semper tamen Christiani Martyrum sepulchra venerati sunt, & super illa altaria erexerunt, eorumque Reliquias habere optaverunt, ut cum iis etiam mortuis, quantum fieri potest, communicarent.

CAPUT III.

De Introitu & ejus institutione. Antiphona quid sit. Hymnum Gloria Patri Apostolicae traditionis esse. Omnes introitus ex Psalmis, paucis exceptis. Tropi aliquando iis additi. Quaedam illorum exempla. De veteri versione Psalmorum, quae Italica dicitur, ejusque usu in Missa. Eam adhuc vigere apud nonnullos in divinis officiis. Graecorum duplex Introitus.

I. **D**Um Sacerdos ad altare procedit, chorus psallit antiphonam, quae ritu Romano Introitus, Ambrosiana Ingressa dicitur; quia nimirum tunc canitur, cum Sacerdos intrat ad altare. Ejus institutio ab his qui Ecclesiasticos ritus explanant, Caesestino Papae unanimi fere consensu tribui solet. Auctor enim libri Pontificalis in ejus vita sic scribit. *Hic constituit ut CL. Psalmi David ante sacrificium psallerentur antiphonatum, quod ante non fiebat, nisi tantum recitabantur epistola Pauli & S. Evangelium & sic Missa fie-*

bant. Quomodo autem haec Psalmorum modulatio intelligenda sit, an de aliquibus tantum versiculis, & de quibus, an de aliquo integro psalmo diverso pro diversitate officiorum, an de antiphona ex psalmis excerpta, obscurum est. Amalarius lib. 3. c. 5. postquam dixit additum Missae hoc officium à Caesestino, ait: *Quod nos ita intelligebamus, ut ex psalmis exciperet antiphonas, quae psallerentur in officio Missae.* Nam antea incubabatur Missa à lectione: qui mos adhuc retinetur in vigiliis Paschae & Pentecostes. Consentit Valtridus Strabo cap. 22. dicens: *Antiphonas ad Introitum dicere Caesestinus Papa instituit, sicut legitur in gestis Pontificum Romanorum, cum ad ejus usque tempora lectio una Apostoli tantum & Evangelium legerentur.* Subscribunt Micrologus & Berno Abbas, uterque cap. 1. At Honorius in Gemma animae libro 1. *Caesestinus, inquit, Psalmos ad introitum Missae cantari instituit, de quibus Gregorius Papa postea antiphonas ad Introitum Missae modulando composuit.* Ego autem Honorio, tamen recentior sit, libentius adhæreo, quam Amalario. Priscus enim auctor, qui gesta Pontificum scripsit, ait, Caesestinum constituisse, ut psalmi antiphonatum cantarentur. Quid est autem canere antiphonatum, nisi alternis choris? quem modum loquendi licet recenset Vossius inter vitia sermonis lib. 4. c. 3. non audeat tamen de hac voce ut barbara contendere, cum in re nova novam fingere licuerit. Antiphona teste Isidorol. 6. c. 19. *Originum, ex graeco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet choris alternatim psallentibus.* Statuit igitur Caesestinus psalmos alternatim cantari ante Missam, sed postea Gregorius Magnus unam ex illis antiphonam selegit pro Introitu, & alias pro Responsorio, offertorio, & communione, quas in unum congeffit, & ex his librum composuit, quem Antiphonarium nuncupavit. Alii Graduale vocant, quia nonnullae ex illis, quae post epistolam dicuntur, in loco eminentiori cantari solebant, ad quem Cantores per gradus ascendebant. Cum autem Introitus & reliqua omnia revera antiphonae sint, in codice tamen Gregoriano solus Introitus antiphonae nomen peculiariter sortitus est; (post quem olim integer psalmus cani consueverat. Testatur Augustinus, qui eodem quo Caesestinus tempore vixit, lib. 2. *Retractat. c. 11.* coepisse tunc apud Carthaginem hunc morem, ut hymni ad altare de Psalmorum libro dicerentur, sive ante oblationem, sive cum distribueretur populo quod fuisset oblatum: quod cum Hilarius